

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA

IZBORI U SRBIJI 2020

Urušavanje poverenja u demokratski proces

Nikola Burazer, Aleksandar Ivković,**Nikola Cuckić, Emina Muminović**

Avgust 2020

Vladajuća Srpska napredna stranka odnela je pobjedu sa osvojenih 75,2% mandata na parlamentarnim izborima u junu 2020, koje je bojkotovao veći deo opozicije, a nakon kojih u parlamentu skoro da neće biti opozicionih stranaka

Na izborni dan i u izbornoj kampanji, faktički vođenoj tokom vanrednog stanja, zabeležene su brojne nepravilnosti i kontroverze koje su u velikoj meri uticale na izborne rezultate

Dijalog o izbornim uslovima uz posredovanje poslanika u Evropskom parlamentu nije dao odgovarajuće rezultate, budući da su opozicione stranke ostale pri odluci za bojkot, dok izborni uslovi nisu poboljšani

Politička kriza u Srbiji će se nastaviti i produbiti posle izbora i zahtevaće dodatni angažman Evropske unije

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA

IZBORI U SRBIJI 2020

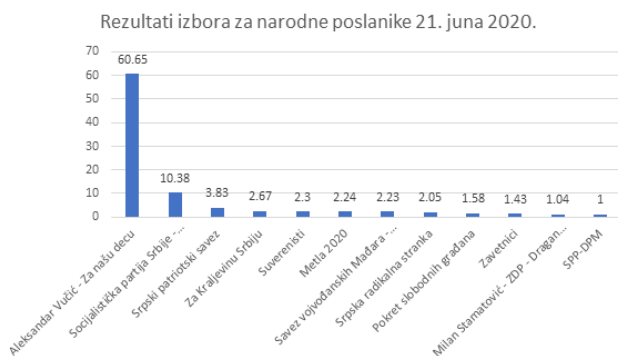
Urušavanje poverenja u demokratski proces

Sadržaj

UVOD	2
Dijalozi vlasti i opozicije o Izbornim uslovima 2019.	3
Kontroverzne izmene izbornih zakona	3
Uočeni problemi u izornoj Kampanji	5
Uočeni problemi izbornog dana	7
Dve nedelje utvrđivanja izbornih rezultata	8
Koliko je posredovanje evropskog Parlamenta uticalo na izborne uslove?	9
ZAKLJUČAK	10

UVOD

Parlamentarni izbori u Srbiji privukli su veliku pažnju međunarodne javnosti, pre svega zbog zapanjujućih izbornih rezultata, na osnovu kojih u Narodnoj skupštini Srbije praktično više neće biti opozicije. Ipak, ovo predstavlja očekivani ishod celokupnog izbornog procesa, koji je bio obeležen brojnim manjkavostima, nepravilnostima i kontroverzama koje su značajno uticale na izborne rezultate, kao i odluke većeg dela opozicije da izbore bojkotuje. Ovakav rezultat predstavlja i očigledan neuspeh posredničke misije Evropskog parlamenta, pod čijim pokroviteljstvom je vođen dijalog o izbornim uslovima između stranaka vlasti i opozicije.

Izvor: Republička izborna komisija; Napomena: Prikazane su samo liste koje su osvojile preko 1% glasova.

Ako su odgovarajuće kritike iz Brisela na stanje demokratije u Srbiji često i izostajale u prošlosti, to nije bio slučaj sa ovim izbornim procesom, koji je izazvao burne reakcije iz Evropskog parlamenta, uključujući i ocenu grupe Socijalista i demokrata da je u pitanju „ruganje demokratiji“. Zajedno sa nedavnim spuštanjem Srbije u kategoriju hibridnih / tranzicionih režima od strane Freedom House, parlamentarni izbori 2020. predstavljaju važnu prekretnicu u ocenjivanju stanja demokratije u Srbiji.

Dijalog vlasti i opozicije o izbornim uslovima otpočeo je nešto manje od godinu dana pre održavanja izbora. (Ne)postojanje uslova za slobodne i poštene izbore u Srbiji bila je jedna od glavnih tema višemesečnih protesta protiv vlasti “1 od 5 miliona”, koji su izbili krajem 2018. godine. Tokom protesta, veći broj opozicionih stranaka i pokreta, većinom okupljenih u koaliciju Savez za Srbiju, najavio je bojkot izbora ukoliko uslovi ne budu poboljšani. Kasnije je obrazovan “stručni tim protesta 1 od 5 miliona”, koji je identifikovao je probleme u sledećim oblastima: medijskom izveštavanju i uticaju vlasti na medije; pritiscima na birače, naročito one zaposlene u javnom sektoru; nejasnim granicama između vršenja javne funkcije i vođenja političke kampanje, naročito u slučaju predsednika Republike; radu izborne administracije, koji može da dovede do teških ili manjih grešaka prilikom utvrđivanja rezultata; kao i u percepcijama o neažurnosti Jedinственоg biračkog spiska.¹

Sve navedene probleme uočili su i na njih upozorili međunarodni i domaći posmatrači tokom prethodnih izbornih ciklusa.²

1 Stručni tim protesta “1 od 5 miliona” predstavio preporuke: Slobodni mediji i izbori su preduslov demokratije, <https://savez-za-srbiju.rs/predstavljene-preporuke-strucnog-tima-ispred-ucesnika-protesta-1-od-5-miliona-slobodni-mediji-i-izbori-su-preduslov-demokratije/#.XxncZ7RDIU>, Pristupljeno 23. jula 2020.

2 Videti: ODIHR 2017, ODIHR 2016, CRTA 2017, CRTA 2016, CeSID 2016-2017, Pristupljeno 5. avgusta 2020.

DIJALOZI VLASTI I OPOZICIJE O IZBORNIM USLOVIMA 2019.

Nakon više meseci protesta građana i opozicije, pretnji bojkotom izbora i zahteva za poboljšavanjem izbornih uslova, došlo je do prvih organizovanih razgovora vladajućih i opozicionih stranaka na ovu temu od dolaska Srpske napredne stranke na vlast 2012. godine. Prvi moderirani dijalog, uz prisustvo visokih funkcionera i vladajućih i opozicionih partija, održan je 30. jula 2019. na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, u organizaciji Fakulteta i Fondacije za otvoreno društvo Srbija.³

Ukupno je održano šest rundi dijaloga, bez prisustva medija, a učestvovali su i predstavnici civilnog društva. Međutim, već tokom treće runde dijaloga, 19. avgusta 2019, predstavnici Saveza za Srbiju (SZS) napustili su okrugli sto tvrdeći da predstavnici vlasti nisu pokazali „ni najmanju spremnost“ da ispune preporuke stručnog tima protesta „1 od 5 miliona“.⁴ Savez za Srbiju nije učestvovao na daljim sastancima, koji su završeni 19. septembra. Stranke i pokreti okupljeni u SzS su u avgustu i septembru i formalno donele individualne odluke o bojkotu izbora na proleće 2020.

U međuvremenu, opozicioni Pokret slobodnih građana krajem avgusta uputio je pismo predsedavajućem Odbora za spoljne poslove Evropskog parlamenta Dejvidu Mekalisteru, zahtevajući posredovanje ove institucije između vlasti i opozicije kako bi se sprečio bojkot izbora.⁵ Mekalister je 17. septembra 2019. u pismu predsednici Narodne skupštine Maji Gojković predložio posredovanje Evropskog parlamenta među strankama u Srbiji,⁶ koje je vladajuća stranka prihvatila.

Dijalog uz posredovanje Evropskog parlamenta odigrao se u tri runde, u oktobru, novembru i decembru 2019. godine. U početku su posrednici Evropskog parlamenta bili bivši poslanici sa iskustvom posredovanja u regionu, Eduard Kukan i Knut Flekenštajn, a kasnije su im se pridružili novoizabrani izvestilac EP za Srbiju Vladimir Bilčik i novoizabrana predsedavajuća Delegacije EP u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU-Srbija Tanja Fajon.

„Dijalog uz posredovanje Evropskog parlamenta odigrao se u tri runde, u oktobru, novembru i decembru 2019. godine“

3 FPN: Саопштење за јавност: Дијалог о изборима 2020, <http://www.fpn.bg.ac.rs/27543>, Pristupljeno 30. jula 2020.

4 N1: Savez za Srbiju neće učestvovati na narednim okruglim stolovima na FPN, <http://rs.n1info.com/Vesti/a508954/Savez-za-Srbiju-ucestvovati-na-narednim-okruglim-stolovima-na-FPN.html>, Pristupljeno 30. jula 2020.

5 EWB: Trifunović: EP da se uključi u dijalog vlasti i opozicije, <https://europeanwesternbalkans.rs/trifunovic-ep-da-se-ukljuci-u-dijalog-vlasti-opozicije/>, Pristupljeno 30. jula 2020.

6 EWB: Mekalister u pismu Maji Gojković predlaže posredovanje EP među strankama u Srbiji, <https://europeanwesternbalkans.rs/mekalister-u-pismu-maji-gojkovic-predlaze-posredovanje-ep-medju-strankama-u-srbiji/>, Pristupljeno 30. jula 2020.

Savez za Srbiju je pozdravio angažovanje Evropskog parlamenta i sa njegovim predstavnicima odvojeno razgovarao o stanju u Srbiji, ali nije učestvovao u dijalogu u Narodnoj skupštini, navodeći da je kasno za pregovore o izbornim uslovima ukoliko bi se izbori održali na proleće 2020. godine. Predstavnici SzS zahtevali su odlaganje izbora kako bi se mere za poboljšanje uslova dovoljno dugo primenjivale.⁷

Upućivane su i kritike formata dijaloga vlasti i opozicije – takozvanom „Žan Mone“ formatu, koji je podrazumevao učešće poslaničkih grupa u Narodnoj skupštini i njihovih lidera. Ukazivano je na to da se, od izbora 2016, situacija u opoziciji znatno promenila i da poslaničke grupe u tadašnjoj Skupštini nisu odraz odnosa snaga na političkoj sceni. Pojedini analitičari predlagali su format posredovanja Evropskog parlamenta koji je primenjen u Severnoj Makedoniji 2015, kada su razgovori uključivali lidere najvećih stranaka vlasti i opozicije.⁸

Dijalozi uz posredovanje Evropskog parlamenta ipak su iznedrili takozvanu „Implementacionu tabelu“, u kojoj su popisane reforme izbornih uslova koje je vladajuća većina pristala da sprovede. Ispunjenost i učinak „Implementacione tabele“ analiziraće se kasnije u okviru ovog izveštaja.

Ipak, ni ove runde posredovanja nisu odgovorile Savez za Srbiju od bojkota izbora, a u međuvremenu su bojkot proglasile i još neke stranke i pokreti, uključujući i Pokret slobodnih građana.

KONTROVERZNE IZMENE IZBORNIH ZAKONA

Srpska napredna stranka početkom 2020. godine odlučila je da bez prethodne javne rasprave i samo par meseci pre održavanja izbora promeni delove izbornog sistema. Tako se prva značajna promena, u februaru, odnosila se na visinu izbornog praga (cenzusa), koji je po prvi put od 1992. godine smanjen sa dotadašnjih 5% na 3%.

„Srpska napredna stranka je odlučila da bez prethodne rasprave i samo par meseci pre održavanja izbora promeni delove izbornog sistema. Nijedna od ovih promena nije bila među zahtevima opozicionih stranaka niti je bila predmet dijaloga o izbornim uslovima.“

7 SZS nije spreman na bilo kakve pregovore sa vlašću o izborima koji bi bili održani na proleće 2020. godine, <https://savez-za-srbiju.rs/szs-nije-spreman-na-bilo-kakve-pregovore-sa-vlascu-o-izborima-koji-bi-bili-odrzani-na-prolece-2020-godine/#.XyLHGsjRDIW>, Pristupljeno 30. jula 2020.

8 EWB: Zakasnelo posredovanje Evropskog parlamenta, <https://europeanwesternbalkans.rs/zakasnelo-posredovanje-evropskog-parlamenta/>, Pristupljeno 30. jula 2020.

Pored izbornog praga, promenjen je i posebni izborni prag za liste nacionalnih manjina na način da se na osvojeni broj glasova koje dobije manjinska lista povećava za 35%, čime se olakšava manjinama da preskoče prirodni prag ali i osvoje veći broj mandata u Narodnoj skupštini. Treća promena odnosila se na uvođenje obavezne kvote za pripadnike manje zastupljenog pola na listama koje učestvuju na izborima u visini od 40%, dok se četvrta promena, usvojena nakon ukidanja vanrednog stanja u maju, odnosila na mogućnost da ne samo javni beležnici već i opštinske i gradske uprave overavaju potpise birača kojima se podržavaju izborne liste.⁹ *Nijedna od ovih promena nije bila među zahtevima opozicionih stranka niti je bila predmet dijaloga o izbornim uslovima.*

Iako promene izbornog zakonodavstva same po sebi mogu pozitivno doprineti unapređenju izbornog procesa, ove izmene prekršile su jedan od osnovnih principa sadržanih u Kodeksu dobre prakse o izborima Venecijanske komisije iz 2002. godine, a to je obezbeđivanje stabilnosti izbornog sistema. Naime, ovaj dokument izričito navodi da "suštinski elementi izbornog zakonodavstva, posebno izborni sistem, članstvo u izbornim komisijama, granice izbornih jedinica, ne bi trebalo da budu menjane u period kraćem od jedne godine do održavanja izbora" (poglavljju 2, tačka 2). S obzirom da su prve tri izborne promene donete 78 dana pre izbora prvobitno zakazanih za 26. april, a četvrta izborna promena 43 dana pre održavanje izbora novog datuma, 21. juna, princip stabilnosti Venecijanske komisije jasno je prekršen.

„Promenama izbornog zakonodavstva prekršen je jedan od osnovnih principa sadržanih u Kodeksu dobre prakse o izborima Venecijanske komisije iz 2002. godine o stabilnosti izbornog sistema“

Iako je sama Srpska napredna stranka smanjenje izbornog cenzusa opravdala „povećanjem stepena demokratičnosti izbornog procesa“ i „adekvatnim preslikavanjem izborne volje na saziv Narodne skupštine“, stručnjaci su naveli da je pravi razlog ove promene prolazak većeg broja stranaka u parlament, čime bi vladajuća većina predstavila izbore kao legitimne.¹⁰

Na gotovo identičan način tumačena je i promena izbornog praga za stranke nacionalnih manjina, odnosno kao deo obezbeđivanja legitimiteta novog saziva parlamenta, koji najviše odgovora dobro organizovanim manjinskim strankama. Takva stranka je i koalicioni partner SNS-a, Savez vojvođanskih Mađara, koji je i inicirao ovu izmenu i od nje imao najviše koristi jer mu se broj mandata na izborima više nego udvostručio.

9 http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/2020/566-20.pdf, Pristupljeno 30. jula 2020.

10 N1: Stojanović o cenzusu: Očajnički potez Vučića kako bi neke stranke ubacio u parlament, <http://rs.n1info.com/Video/Info/a559723/Stojanovic-o-cenzusu-Ocajnicki-potez-Vucica-kako-bi-neke-stranke-ubacio-u-parlament.html>, Pristupljeno 30. jula 2020.

Sumnjivo prikupljanje potpisa podrške

I četvrta promena izbornog zakonodavstva, koja se tiče mogućnosti da ne samo javni beležnici (notari), već i gradske i opštinske uprave overavaju potpise građana za kandidaturu izbornih lista, a koja je opravdane od strane predlagača time da bi se na ovaj način sprečila masovna okupljanja usled bolesti COVID-19, uticala je negativno na kredibilitet izbornog procesa.

Ovim potezom je poništeno unapređenje ove izborne prakse, postignuto Zakonom o notarima iz 2017. godine, kojim su notari postali jedini ovlašćeni za overu potpisa što je, prema ocenama eksperata, povećalo pravnu sigurnost overe potpisa.¹¹ Ova odredba uvedena je na osnovu preporuke Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) iz 2014. godine¹² kada se sugerisalo pojednostavljenje procesa overe potpisa, a slična preporuka upućena je i 2016. godine.¹³ Povećanje rizika ogleđa se u tome da su javne uprave pod kontrolom političkih partija na vlasti, što je moglo uticati na nepristrasnost obavljanja ove izborne radnje. Ovo je takođe dovelo i do toga da su liste za iste izbore skupljale potpise na osnovu dva različita pravila, čime su stvoreni nejednaki uslovi za sve potencijalne učesnike.

„Promenom načina sakupljanja potpisana poništeno je unapređenje izborne prakse, preporučeno od strane ODIHR-a 2014. i 2016.“

Delimično zbog ovih izmena, ni samo prikupljanje potpisa nije prošlo bez kontroverzi. U javnosti je od strane pojedinih izbornih aktera, pre svega nosioca liste „Suverenisti“ Saše Radulovića, postavljeno pitanje da li su sve liste koje učestvuju na izborima uspele da samostalno prikupe 10.000 potpisa za kandidaturu ili im je u tome pomogla vladajuća partija u nameri da poveća broj učesnika na izborima i time ih učini „demokratskijim“.

Kako bi se otklonile sumnje u postojanje prevara, politikolog i član stručnog tima protesta "1 od 5 miliona" Boban Stojanović je tražio od Republičke izborne komisije, po osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, da mu dostavi na uvid podatke o tome koliko je koja lista overila potpisa, na kojoj opštini i od strane kog notara i pozvao sve izborne liste da ove podatke samostalno objave (to je uradilo svega nekoliko njih).¹⁴ Nakon što je Republička izborna komisija odbila da dostavi ovu informaciju, Stojanović je podneo je žalbu Pove-

11 N1: Nedeljkov: Izmenama zakona se neće sprečiti moguće falsifikovanje potpisa, <http://rs.n1info.com/Izbiori-2020/a598563/Nedeljkov-Izmenama-zakona-se-neece-sprečiti-moguće-falsifikovanje-potpisa.html>, Pristupljeno 30. jula 2020.

12 <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/118968.pdf>, str.9

13 https://www.osce.org/files/f/documents/c/a/256926_0.pdf, str.8

14 Danas: Da li ima demokratske opozicije koja izlazi na izbore?, <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/da-li-ima-demokratske-opozicije-koja-izlazi-na-izbore/>, Pristupljeno 30. jula 2020.

reniku za zaštitu informacija od javnog značaja, dobijajući informacije 7. avgusta 2020.

Nakon obrade podataka, Stojanović je ukazao da je najmanje 8 od 21 liste sakupilo potpise na sumnjiv način, dovodeći u pitanje legitimnost čitavog izbornog procesa.¹⁵ Kandidati su overili hiljade potpisa podrške u gradskim ili opštinskim upravama u kojima je na vlasti u tom trenutku bila Srpska napredna stranka, ili na Novom Beogradu, gde je na vlasti tada bio lider SPAS-a Aleksandar Šapić. Ove liste su na samim izborima osvojile značajno manje glasova u tim opštinama i gradovima nego što su u njima imali potpisa podrške.¹⁶

„Najmanje osam učesnika na izborima je svoje potpise sakupila na sumnjiv način, dovodeći u pitanje legitimnost celog izbornog procesa.“

Prema Bobanu Stojanoviću, postoji mogućnost da su potpisi overeni na osnovu podataka o građanima koje poseduju lokalne samouprave, bez pristanka ili znanja samih građana. Ova mogućnost javila se zahvaljujući zakonodavnim promenama od 10. maja, koje su omogućile samoupravama da overavaju potpise. Stojanović je pozvao tužilaštvo i Poverenika za zaštitu podataka o ličnosti da provere da li je došlo do zloupotrebe ličnih podataka kako bi se povećao broj listi na glasačkom listiću.

UOČENI PROBLEMI U IZBORNOJ KAMPANJI

Uprkos dijalogu o izbornim uslovima i merama na koje se vlast obavezala u cilju njihovog poboljšanja, tokom izborne kampanje posmatrači su ponovo zabeležili sve negativne pojave iz prethodnih izbornih ciklusa na koje su predstavnici opozicije imali pritužbe. Neophodno je istaći da su se one ponovo javile iako je, zbog bojkota većeg dela opozicije, pobjeda vladajuće stranke bila gotovo zagarantovana.

„Tokom izborne kampanje posmatrači su ponovo zabeležili sve negativne pojave iz prethodnih izbornih ciklusa na koje su predstavnici opozicije imali pritužbe“

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić raspisao je izbore za narodne poslanike u Narodnoj skupštini Republike Srbije 4. marta 2020. Kampanja je, međutim, obustavljena 16. marta, kada je Republička izborna komisija donela rešenje o obust-

avljanju svih izbornih radnji dok je na snazi Odluka o proglašenju vanrednog stanja, uvedenog zbog pandemije bolesti COVID-19. Izborne radnje nastavljene su 11. maja po ukidanju vanrednog stanja, i trajale do 18. juna. Manji deo aktera koji je prvobitno proglasio bojkot u međuvremenu se predomislio i odlučio da ipak učestvuje na izborima, uključujući Pokret slobodnih građana i udruženje Dosta je bilo (lista „Suverenisti“).

Medijska neravnoteža

Rezultati monitoringa Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA) pokazali su da su, tokom perioda izborne kampanje, stranke na vlasti bile ubedljivo najzastupljenije u programima televizija sa nacionalnom frekvencijom. Tokom prvog dela kampanje, od 4. do 16. marta 2020, stranke na vlasti imale su zastupljenost od čak 91% vremena u programima televizija sa nacionalnom pokrivenošću. Ovaj procenat je opao u drugom delu kampanje, ali je neravnoteža i dalje ostala – od 12. do 24. maja procenat vremena posvećen vladajućim strankama bio je 60%, a od 25. maja do 14. juna 58%. Ravnoteža je napravljena u korist stranaka koje su učestvovala na izborima, koje su u poslednjem periodu (25. maj – 14. jun) imale 38% vremena, dok su stranke u bojkotu imale svega 4% vremena na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću.¹⁷

Monitoring CRTA-e pokazao je da se o strankama na vlasti izveštavalo pretežno neutralno, dok se o strankama opozicije u bojkotu izveštavalo pretežno negativno.¹⁸

„Tokom prvog dela kampanje, od 4. do 16. marta 2020, stranke na vlasti imale su zastupljenost od čak 91% vremena u programima televizija sa nacionalnom pokrivenošću“

Prema nalazima CRTA-e, najzastupljeniji pojedinačni akter u medijima sa nacionalnom frekvencijom toku kampanje bio je predsednik Srbije Aleksandar Vučić. Ovo je potvrdio i monitoring centralnih informativnih emisija koji je za period 8-18. jun sproveo Biro za društvena istraživanja.¹⁹ Vučićevo ime je nosila i izborna lista Srpske napredne stranke („Aleksandar Vučić – Za našu decu“), a igrao je i najzastupljeniju ulogu u gotovo svim njenim političkim oglasima. Vučić nije bio kandidat na ovim izborima, ali nema nikakve sumnje da je cilj vladajuće stranke bio da politički kapitalizuje njegovu ličnu popularnost.

15 U pitanju su liste: 12. Zavetnici, 13. Narodni blok, 14. Pokret slobodnih građana, 17. 1 od 5 miliona, 18. Nek maske padnu – Zelena stranka – Nova stranka, 19. Ruska stranka – Slobodan Nikolić, 20. Koalicija za mir. 21. Levijatan

16 Stojanović: Kako su SNS i Šapić overavali potpise za druge, <https://nova.rs/politika/stojanovic-kako-su-sns-i-sapic-overavali-potpise-za-druge/>, Pristupljeno 13. avgusta 2020.

17 CRTA: Izveštaj dugoročnih posmatrača za period 25. 5 – 14. 6. 2020, str. 8, <https://crt.rs/wp-content/uploads/2020/06/Izbori-2020-Izveštaj-dugorocnih-posmatraca-za-period-25.maj-14.jun-CRTA.pdf>, pristupljeno 30. jula 2020.

18 Isto.

19 BIRODI: Monitoring centralnih informativnih emisija, <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2020/06/Press-BIRODI-26.6..pdf>, pristupljeno 30. jula 2020.

Upravo je zbog ovakve Vučićeve uloge bitno osvrnuti se i na **medijsko izveštavanje tokom vanrednog stanja** (15. mart – 6. maj 2020). Iako se moglo očekivati da će vlast imati prednost u odnosu na opoziciju zbog prirode krize sa kojom se država suočila, nesrazmerna je svakako bila ogromna. Monitoring Biroa za društvena istraživanja pokazao je da između 16. marta i 30. aprila 2020, za vreme trajanja vanrednog stanja, predsednik Aleksandar Vučić u centralnim informacionim emisijama televizija sa nacionalnom frekvencijom i kablovske televizije N1 imao 18 sati 14 minuta i 42 sekunde vremena. Najzastupljeniji opozicioni akter, predsednik Stranke slobode i pravde Dragan Đilas, imao je 7 minuta i 26 sekundi. To znači da je Vučić u odnosu na prvog opozicionog političara, u ovom slučaju Đilasa, *bio zastupljeniji 147 puta*. I monitoring CRTA-e pokazao je da su pripadnici vladajućih partija tokom vanrednog stanja imali 91% zastupljenosti na televizijama sa nacionalnom frekvencijom.

„Tokom vanrednog stanja je predsednik Vučić u centralnim informacionim emisijama televizija sa nacionalnom frekvencijom i N1 bio zastupljeniji od prvog opozicionog političara 147 puta“

Dodatna kontroverza u pogledu Vučićeve zastupljenosti u medijima tokom vanrednog stanja jeste činjenica da je on, kao predsednik Republike, najavljavao uvođenje i ukidanje mnogih zdravstvenih i ekonomskih mera, iako je ove mere formalno donosila Vlada. Na taj način kreirala se medijska slika u kojoj je Vučić, formalno bez ovlašćenja u ovoj oblasti, najzaslužniji za borbu države protiv pandemije. Takođe, Narodna skupština se nije sastala punih 44 dana od uvođenja vanrednog stanja, što je onemogućilo kontrolu izvršne vlasti i priliku da se čuju kritički glasovi. Zvanično objašnjenje glasilo je da Skupština ne može da se sastane zbog epidemiološke situacije, što je kritikovano s obzirom na sastajanje skoro svih drugih parlamenata u Evropi u ovom periodu.

Organizacija Transparentnost Srbija posmatrala je naslovne strane 11 nacionalnih i regionalnih listova od 6. marta do 18. juna. Prema njihovim nalazima, Aleksandar Vučić je bio najdominantniji akter, koji se pojavio 324 puta, od toga 275 u pozitivnom kontekstu, 20 u neutralnom i 29 u negativnom. Druga ličnost po pojavljivanju bio je Dragan Đilas sa ukupno 102 naslovne strane, od čega 90 u negativnom kontekstu, od toga 37 puta kao glavna tema.²⁰

Pritisaci na glasače

Iako je fenomen pritisaka na glasače, pre svega one zaposlene u javnom sektoru, mnogo teže pratiti nego medijsko iz-

veštavanje, ova praksa je prepoznata kao dugoročni problem u javnosti i od strane opozicije, a na njega je ponovo ukazano i tokom ovih izbora.

CRTA je jedina organizacija koja je pokušala sistematski da prati navode o pritiscima na glasače tokom izborne kampanje, i do 14. juna zabeležila skoro 50 navoda o pritiscima na birače u više od 30 gradova i opština u Srbiji. Pritisci na birače su, u periodu kampanje pre i neposredno nakon vanrednog stanja, najčešće sprovedeni lično ili telefonom, a s ciljem prikupljanja potpisa podrške listama za učešće na izborima, u najvećem broju slučajeva uz pretnje otkazom ili gubitkom državne pomoći.²¹ CRTA je izveštavala samo o onim slučajevima koje je uspela da potvrdi iz više izvora.²²

Funkcionerska kampanja

Prema metodologiji Transparentnosti Srbija, funkcionersku kampanju predstavljaju aktivnosti javnih funkcionera u predizbornom periodu, koje se prikazuju kao njihov „redovan rad“, a suštinski su deo političke promocije. To su „promotivne aktivnosti“ - pseudodogađaji čiji je jedini cilj da obezbede što bolju medijsku vidljivost funkcionera i njihovu promociju, odnosno skrivenu promociju stranaka koje predstavljaju.²³ Posmatranje ove organizacije govori da su ovakve aktivnosti bile intenzivne i tokom ovih izbora – posmatrani javni funkcioneri imali su tokom 50 dana kampanje (zaključno sa 17. junom) oko 50% više promotivnih događaja nego tokom istog perioda u 2019. godini.²⁴

Monitoring CRTA-e pokazuje da su se od 12. do 24. maja različiti funkcioneri pojavili skoro 250 puta u javnosti. Ovaj broj u naredne tri nedelje više nego utrostručen – od 25. maja do 14. juna, posmatračka misija CRTA-e notirala *skoro 800 situacija širom Srbije u kojima su se u javnosti pojavljivali funkcioneri sa različitih nivoa vlasti*. S obzirom da u pitanju nisu bili stranački skupovi već navodno redovne aktivnosti funkcionera, tumačenje o intenziviranoj funkcionerskoj kampanji tokom ovog perioda izgleda uverljivo.²⁵

20 Transparentnost Srbija: Intenzivna funkcionerska kampanja odnela primat nad predstavljanjem izbornih lista, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/saoptenja/11499-intenzivna-funkcionerska-kampanja-odnela-primat-nad-predstavljanjem-izbornih-lista>, Pristupljeno 30. jula 2020.

21 CRTA: Preliminarni izveštaj o monitoringu izbornog dana, str. 10, <https://crt.rs/wp-content/uploads/2020/06/Preliminarni-izve%C5%A1taj-o-monitoringu-izbornog-dana-za-parlamentarne-izbore-2020.-godine.pdf>, Pristupljeno 30. jula 2020.

22 CRTA: Izveštaj dugoročnih posmatrača, str. 40, <https://crt.rs/wp-content/uploads/2020/06/Izbiri-2020-Izve%C5%A1taj-dugoro%C4%8Dnih-posmatra%C4%8Da-Crta.pdf>, Pristupljeno 30. jula 2020.

23 Transparentnost Srbija: Funkcionerska kampanja, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/pod-lupom/10712-funkcionerska-kampanja>, Pristupljeno 30. jula 2020.

24 Pri tome treba pomenuti da je u tom periodu u 2019. godini broj promotivnih događaja bio izuzetno visok zbog promotivne turneje predsednika Srbije „Budućnost Srbije“ u čemu su učestvovali i drugi javni funkcioneri. Transparentnost: Intenzivna funkcionerska kampanja odnela primat nad predstavljanjem izbornih lista, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/saoptenja/11499-intenzivna-funkcionerska-kampanja-odnela-primat-nad-predstavljanjem-izbornih-lista>, Pristupljeno 30. jula 2020.

25 CRTA: Preliminarni izveštaj o monitoringu izbornog dana, str. 10, <https://crt.rs/wp-content/uploads/2020/06/Preliminarni-izve%C5%A1taj-o-monitoringu-izbornog-dana-za-parlamentarne-izbore-2020.-godine.pdf>, Pristupljeno 30. jula 2020.

Tokom **vanrednog stanja** izražena je zabrinutost povodom nastavka kampanje nosilaca javnih funkcija, iako je ona formalno bila suspendovana. Kako je naveo Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), kampanja je zapravo započela u sivoj zoni, bez obzira na dugoročni dijalog u kome se insistiralo da se funkcionerska kampanja u potpunosti izbegne. Tako su na događajima koji nisu u vezi sa izborima korišćeni stranački slogani i političke poruke, uz indirektno promovisanje Srpske napredne stranke i njenog programa.²⁶

Posebne kritike upućene su predsedniku Vučiću koji je između ostalog, iako to nije bilo u sklopu njegovih ovlašćenja, „dopratio“ nove respiratore u Novi Pazar i Niš. Kako je naveo CeSID, čini se da se nastavlja zamagljivanje, odnosno nedovoljno jasna razdvojenost pozicija sa kojih se kandidati ili nosioci lista obraćaju javnosti.

Zloupotreba javnih resursa

Rad Agencije za borbu protiv korupcije, zadužene za odlučivanje o zloupotrebi javnih resursa u toku izborne kampanje, i tokom ovih izbora je doveden u pitanje. Agencija je do kraja jula u 19 slučajeva donela odluku da Srpska napredna stranka nije zloupotrebila resurse, dok je u samo jednom slučaju ta zloupotreba utvrđena. Podnosilac nekoliko prijava, organizacija Transparentnost Srbija, nije se složila sa tumačenjima Agencije u pogledu njihovog odbacivanja i podsetila da je direktor Agencije Dragan Sikimić, koji je pre izbora na tu funkciju bio član SNS-a, donator te partije, kandidat za odbornika i predstavnik te stranke u izornoj komisiji opštine Zemun.²⁷

Slučaj koji je naročito privukao pažnju bila je odluka Vlade Srbije da radi ekonomskog oporavka od pandemije koronavirusa svakom punoletnom stanovniku, u vreme izborne kampanje, neselektivno dodeli 100 evra (približno petina prosečne plate u Srbiji). Ova politika koštala je Srbiju nekoliko stotina miliona evra, što predstavlja značajan izdatak iz državnog budžeta. Pre toga je penzionerima isplaćena pomoć u iznosu od 4.000 dinara, a u maju je na adrese svih penzionera stiglo pismo iz Srpske napredne stranke, koja je zasluge za isplaćene novčane iznose pripisala sebi.²⁸

UOČENI PROBLEMI IZBORNOG DANA

Tokom izbornog dana 21. juna 2020, posmatračka misija CRTA-e zabeležila je ozbiljne nepravilnosti koje mogu da imaju uticaj na rezultate izbora na 8 do 10% izbornih mesta, što je višestruko više nego na parlamentarnim izborima 2016. i predsedničkim izborima 2017. Ponovo treba naglasiti da, s obzirom na bojkot značajnog dela opozicije, vladajuća stranka praktično nije mogla da izgubi ove izbore. Uprkos tome, broj nepravilnosti na izborni dan dodatno se povećao, dok je vrsta nepravilnosti, u odnosu na prethodne cikluse, ostala ista.

„Posmatračka misija CRTA-e zabeležila je ozbiljne nepravilnosti na 8 do 10% izbornih mesta, što je višestruko više nego na parlamentarnim izborima 2016. i predsedničkim izborima 2017“

Povećani broj neregularnosti tumačen je namerom vladajuće stranke da izvede što više ljudi na glasanje kako bi umanjila političke efekte bojkota (u pravnom smislu ne postoji minimalna izlaznost na osnovu koje se izbori smatraju uspešnim). U tom kontekstu, posmatračka misija CRTA-e procenila je da bi procenat izlaznosti bez uticaja uočenih nepravilnosti bio niži za oko četiri procentna poena.²⁹

Jedan od najprimetnijih oblika kršenja pravila za održavanje izbora u Srbiji bilo je nepoštovanje izborne tišine, što je zabeležila i posmatračka misija Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR).³⁰ Građani su pozivani, preko telefona ili uživo, da izađu na glasanje, što se takođe uklapa u tumačenje o pokušaju podizanja izlaznosti.

CRTA je tokom izbornog dana policiji prijavila tri slučaja glasanja sa prethodno popunjenim listićima, takozvanog „bugarskog voza“, kao i radnje koje ukazuju na moguću kupovinu glasova. Snimak povrede tajnosti glasanja u Ubu pojavio se i na društvenim mrežama, a CRTA je podnela krivičnu prijavu protiv počiniteljke.³¹

„Tumačenje razloga povećanog broja neregularnosti jeste namera vladajuće stranke da izvede što više ljudi na glasanje kako bi umanjila političke efekte bojkota“

26 CeSID: Izbori kakve (još) ne poznajemo, <http://www.cesid.rs/wp-content/uploads/2020/05/Izborei-kakve-jo%C5%A1-ne-poznajemo.pdf>, Pristupljeno 30. jula 2020.

27 Transparentnost Srbija: Agencija odobrava dvostruku eksploataciju funkcionerske kampanje, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/pod-lupom/11441-agencija-odobrava-dvostruku-eksploataciju-funkcionerske-kampanje>, Pristupljeno 30. jula 2020.

28 Transparentnost Srbija: 100 evra u predizornoj kampanji, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/pod-lupom/11443-100-evra-u-predizornoj-kampanji>, Pristupljeno 30. jula 2020.

29 CRTA: Preliminarni izveštaj o monitoringu izbornog dana, str. 4, <https://crta.rs/wp-content/uploads/2020/06/Preliminarni-izve%C5%A1taj-o-monitoringu-izbornog-dana-za-parlamentarne-izbore-2020.-godine.pdf>, Pristupljeno 30. jula 2020.

30 KDILJP: IZJAVA O PRELIMINARNIM NALAZIMA I ZAKLJUČCIMA, str. 4, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/f/455164.pdf>, Pristupljeno 30. jula 2020.

31 N1: CRTA podnela krivičnu prijavu zbog „asistencije“ pri glasanju u Ubu, <http://rs.n1info.com/Izborei-2020/a613631/CRTA-podnela-krivicnu-prijavu-zbog-zajednickog-glasanja-u-Ubu.html>, Pristupljeno 30. jula 2020.

Veće nepravilnosti koje je CeSID uočio na biračkim mestima ticala su se vođenja paralelne evidencije, primoravanja birača da glasaju na svim nivoima izbora, sukoba na/ispred biračkih mesta zbog kojih je morala da interveniše i policija i ometanja biračkog odbora u radu od strane lica koja nisu ni članovi istih ili posmatrači.³²

DVE NEDELJE UTVRĐIVANJA IZBORNIH REZULTATA

Uprkos projekcijama rezultata koje su predviđale nedvosmisleni pobjedu listi oko Srpske napredne stranke, građani su konačne rezultate izbora saznali tek 5. jula 2020. godine, dve nedelje nakon što su izbori održani. Ovoliko čekanje na konačni rezultat dovelo je do optužbi iz opozicije koja je bojkotovala izbore da vlast pokušava da namesti izborni rezultat, pre svega podatke o izlaznosti.³³

U izbornoj noći 21. juna, predsednik Srpske napredne stranke Aleksandar Vučić objavio je da je ta stranka osvojila preko dva miliona glasova na izborima i da je izlaznost nešto iznad 50%. Zvanične brojke nisu bile dostupne javnosti sve do petka, 26. juna, kada je Republička izborna komisija (RIK) objavila privremene rezultate.³⁴

Međutim, konačni rezultati ni tada nisu bili poznati, jer je glasanje poništeno na 234 biračka mesta (na kojima je pravo glasa imalo ukupno 203.012 birača, odnosno 3,08% ukupnog broja birača) zbog nemogućnosti utvrđivanja rezultata. Ovo predstavlja ubedljivi rekord u poništavanju biračkih mesta u poslednjih 20 godina. Na prethodnim parlamentarnim izborima 2016. godine, izbori su poništeni na samo 15 biračkih mesta. Ponovljeni izbori, na kojima nijedna dodatna lista nije prošla u parlament, održani su 1. jula.

„Poništeno je glasanje na 234 biračka mesta (2,77% ukupnog broja), što predstavlja ubedljivi rekord u poništavanju biračkih mesta u poslednjih 20 godina“

Konačni rezultati, objavljeni 5. jula, pokazali su da ocene predsednika Vučića iz izborne noći nisu bile tačne: Srpska napredna stranka osvojila je 50.000 glasova manje od 2 miliona, dok je izlaznost bila 48,9%.

Pored Srpske napredne stranke, koja je na izborima osvojila 60,65% glasova, u parlament je prošao i dosadašnji koalicioni partner Socijalistička partija Srbije sa 10,38% i Srpski patriotski savez (SPAS) predsednika opštine Novi Beograd Aleksandra Šapića, sa osvojenih 3,83% glasova. *Da izborni cenzus nije smanjen sa 5% na 3% u februaru, mesta u Narodnoj skupštini osvojila bi samo dosadašnja vladajuća koalicija. Srpska napredna stranka osvojila je 75% poslaničkih mesta, a prethodna vladajuća koalicija (SNS i SPS) punih 88%. U parlament su ušle i četiri manjinske liste.*³⁵

Opozicija koja je bojkotovala izbore nastavlja da ne priznaje zvanične izborne rezultate, tvrdeći da je zvanična izlaznost, zahvaljujući neregularnostima, bila daleko značajno viša nego u realnosti.³⁶

„Mesta u parlamentu osvojili su vladajući SNS (60,65% glasova) i SPS (10,38%), kao i SPAS Aleksandra Šapića (3,83%). Da izborni cenzus nije smanjen sa 5% na 3% u februaru, mesta u Narodnoj skupštini osvojila bi samo dosadašnja vladajuća koalicija“

S druge strane, predstavnici liste „Suverenisti“, koja je učestvovala na izborima, podneli su žalbe na rezultate sa 2700 biračkih mesta (što je nešto manje od trećine ukupnog broja), tvrdeći da su zapisnici sa ovih mesta falsifikovani. Nakon što je RIK odbacila žalbe, one su podnete Upravnom sudu, a postupak i dalje traje.³⁷ I drugi građani objavili su fotografije zapisnika za biračkih mesta koji navodno pokazuju manipulacije zapisnicima.³⁸

Navodi o manipulaciji podacima o slučajevima COVID-19

Konačno, okruženje u kojima su izbori održani - pandemija bolesti COVID-19 - učinila je čitav proces još spornijim. Nakon što je Srbija u martu i aprilu uvela neke od najstrožih mera za suzbijanje pandemije u Evropi, većina njih je naprasno povučena u maju, a one koje su ostale na snazi nisu se primenjivale. Međutim, samo dve nedelje nakon održavanja izbora

32 CeSID: Preliminarni izveštaj posmatračke misije Centra za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), http://www.cesid.rs/wp-content/uploads/2020/06/Preliminarni-izve%C5%A1taj_CeSID.pdf, Pristupljeno 30. jula 2020.

33 Danas: Tepić: Podatke o izlaznosti šteli Miladin Kovačević, <https://www.danas.rs/politika/izbori-2020/tepic-podatke-o-izlaznosti-steluje-miladin-kovacevic/>, Pristupljeno 30. jula 2020.

34 RIK, <https://www.rik.parlament.gov.rs/vest/9246/osma-redovna-konferencija-za-novinare-republike-izborne-komisije.php>, Pristupljeno 30. jula 2020.

35 RIK, <https://www.rik.parlament.gov.rs/vest/9434/saopštenje-za-javnost-.php>, Pristupljeno 30. jula 2020.

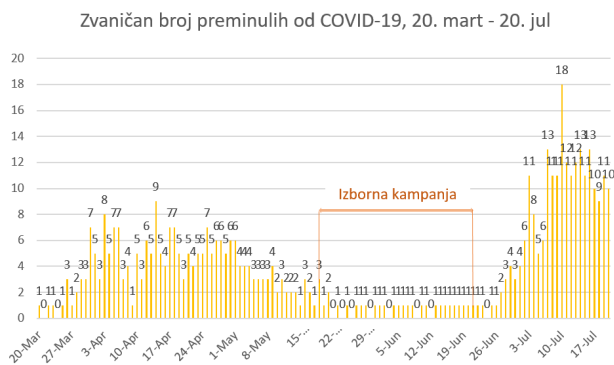
36 Autonomija: Đilas: Na junskim izborima u Srbiji najmanja izlaznost u poslednjih 20 godina, <https://www.autonomija.info/djilas-na-junskim-izborima-u-srbiji-najmanja-izlaznost-u-poslednjih-20-godina.html>, Pristupljeno 30. jula 2020.

37 DJB podneo treću žalbu Ustavnom sudu na odluke RIK-a i Upravnog suda, <https://dostajebilo.rs/blog/2020/07/30/djb-podneo-trecu-zalbu-ustavnom-sudu-na-odluke-rik-a-i-upravnog-suda/>, Pristupljeno 30. jula 2020.

38 Transparentnost Srbija: Zapisnici biračkih odbora, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/pod-lupom/11507-zapisnici-birackih-odbora>, Pristupljeno 30. jula 2020.

21. juna, zvaničan broj zaraženih i preminulih višestruko je porastao, a vlast, koja je početkom juna slala poruke da je epidemija faktički gotova, ponovo je krenula da upozorava da je situacija dramatična.³⁹

U međuvremenu, Balkanska mreža istraživačkog novinarstva (BIRN) objavila je 22. juna da je stvarni broj zaraženih i preminulih od COVID-19, višestruko veći od zvaničnog, skrivan od javnosti, posebno tokom predizborne kampanje.⁴⁰ Vlast je porekla istinitost ovih tvrdnji, ali javnost i dalje nema pristup zvaničnoj bazi podataka, već samo podacima koji se saopštavaju na dnevnom nivou, uprkos peticiji nekoliko hiljada lekara da se objave tačni brojevi.

“Balkanska mreža istraživačkog novinarstva (BIRN) objavila je 22. juna da je stvarni broj zaraženih i preminulih od COVID-19, višestruko veći od zvaničnog, skrivan od javnosti, posebno tokom predizborne kampanje”

Ove okolnosti dovele su do spontanih protesta građana nakon najave predsednika Vučića 7. jula da će u Beogradu ponovo biti uvedena zabrana kretanja. Protesti su trajali nekoliko dana, a obeležili su ih nasilni sukobi dela demonstranata i policije, višestruki navodi o neproporcionalnoj upotrebi sile od strane policije i desetine spornih hapšenja.

KOLIKO JE POSREDOVANJE EVROPSKOG PARLAMENTA UTICALO NA IZBORNE USLOVE?

Mere za poboljšanje izbornih uslova na koje se vlast obavezala u toku dijaloga pobrojane su u takozvanoj „Implementacionoj tabeli“, čija je poslednja javno dostupna verzija iz decembra 2019.⁴¹

Ono što je uočljivo kada je reč o predviđenim merama jeste da se one grubo mogu podeliti na pet oblasti: 1) sprečavanje zloupotrebe javnih resursa; 2) otklanjanje sumnje u Jedinostveni birački spisak; 3) dodatna obuka izborne administracije; 4) regulisanje položaja posmatrača; 5) medijsko izveštavanje. Sve ili gotovo sve mere formalno su sprovedene, ali evaluacija pokazuje da one ili nisu pokrile sve oblasti – izuzeti su pritisci na glasače i funkcionerska kampanja – ili nisu imale zadovoljavajući efekat. Kritičari mera su u više navrata ukazivali da su se one ograničile samo na izmene relevantnih akata i usvajanje preporuka, a ne i njihovu primenu.

Regulatorno telo za elektronske medije (REM) institucija je na koju su se odnosilo najviše pojedinačnih mera iz „Implementacione table“. Međutim, kako su pokazali nalazi posmatrača medija tokom izbora koji su navedeni ranije u ovom izveštaju, ne postoje naznake da je medijsko okruženje na ovim izborima bilo unapređeno.

Najpre, kritikovana je odluka REM-a da izda samo neobavezujuće preporuke za privatne medijske servise (4 od 6 kanala sa nacionalnom frekvencijom) tokom izborne kampanje. Ranijih godina su i javni i privatni elektronski mediji bili obuhvaćani obavezujućim Pravilnikom REM-a.

„Kako su pokazali nalazi posmatrača medija, ne postoje naznake da je aktivnost REM-a dovela do toga da medijsko okruženje na ovim izborima bude bolje.“

Još jedan problem javio se povodom izveštaja o nadzoru pružalaca medijskih usluga koji je REM sproveo tokom kampanje. Sporna metodologija REM-a posebno je isticana sredinom maja, kada je utvrđeno da je od ukupno emitovanog vremena, 15% je bilo posvećeno Savezu za Srbiju, a 9% listi „Aleksandar Vučić – Za našu decu“, u kojoj *nije uračunato* medijsko pojavljivanje Aleksandra Vučića, koji formalno nije bio kandidat na izborima.⁴²

BIRODI je takođe istakao da REM-ova metodologija ne sadrži tonalitet (pozitivan, neutralan, negativan) u kojem mediji

39 EWB: Violent protests in Serbia as Vučić announces another lockdown after weeks of alleged pre-election cover-ups, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/07/08/violent-protests-in-serbia-as-vucic-announces-another-lockdown-after-weeks-of-alleged-pre-election-cover-ups/>, Pristupljeno 4. avgusta 2020.

40 Balkan Insight: Serbia Under-Reported COVID-19 Deaths and Infections, Data Shows, <https://balkaninsight.com/2020/06/22/serbia-under-reported-covid-19-deaths-and-infections-data-shows/>, Pristupljeno 4. avgusta 2020.

41 http://europa.rs/wp-content/uploads/2019/12/implementation-table-with-new-proposals-13_12_2019-lunch-time-final_SRB.pdf, Pristupljeno 30. jula 2020.

42 REM: <http://www.rem.rs/uploads/files/Izbori%202020/IZBORI%202020-%20treci%20presek%2011-15.05.2020.pdf>, Pristupljeno 31. jula 2020.

prenose aktivnosti političkih aktera. Savez za Srbiju je kritikovao REM jer u svom monitoringu izjednačava vreme posvećeno na opoziciji na televizijama sa nacionalnom frekvencijom i kablovskim televizijama N1 i Nova S, kojima pristup ima značajno manji broj domaćinstava u Srbiji.⁴³

Upitna je bila i uloga **Nadzornog odbora Narodne skupštine**, koji je uspostavljen na osnovu Zakona o izboru narodnih poslanika, kao jedna mera iz „Implementacione tabele“. Iako nije imalo ulogu da izriče formalne sankcije, Nadzorni odbor trebalo je da, javnim ukazivanjem na nedostatke izborne kampanje, očuva njenu kredibilnost.

Jedna od glavnih primedbi bila je upućena na članstvo Nadzornog odbora, koje je činilo nekoliko javno deklariranih pristalica SNS-a, a predsedavajući je bio glumac Svetislav Gončić, kandidat za SNS-a za odbornika na poslednjim izborima u Beogradu i narator predizbornih spotova ove stranke.

Rad ovog tela ostao je gotovo u potpunosti neprimećen u javnosti, čime je njegova osnovna uloga obesmišljena. Osnovne informacije o njegovim sednicama poznate su samo zato što su postavljene na sajt Narodne skupštine na osnovu intervencije organizacije Transparentnost Srbija.⁴⁴

---

43 EWB: BIRODI: REM ne meri zastupljenost Vučića, mediji i dalje bez balansa, <https://europeanwesternbalkans.rs/birodi-rem-ne-meri-zastupljenost-vucica-mediji-dalje-bez-balansa/>, Pristupljeno 31. maja 2020.

44 Transparentnost Srbija: Informacije o Nadzornom odboru na sajtu parlamenta <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/pod-lupom/11472-informacije-o-nadzornom-odboru-na-sajtu-parlamenta>, Pristupljeno 31. maja 2020.

ZAKLJUČAK

Parlamentarni izbori 2020. su bez ikakve sumnje najsporniji izbori u Srbiji od demokratskih promena pre dvadeset godina. Način i okolnosti na koji su održani moraju izazvati ozbiljnu zabrinutost kada je u pitanju pravac kojim se demokratija u Srbiji kreće, kao i postaviti pitanje da li se za Srbiju danas uopšte može reći da je liberalna demokratija sa višepartijskim sistemom.

Gotovo sve pobrojane manjkavosti nisu bile proizvod tehničkih grešaka ili nesavršenosti izbornog procesa, već očigledan rezultat manjka političke volje za održavanjem fer i poštenih izbora. Posebno je indikativno da su ovi izbori sadržali rekordne nepravilnosti i kontroverze čak i pored činjenice da se njihov pobednik nijednog momenta nije dovodio u pitanje, kao i da je prethodno mesecima vođen dijalog pod medijacijom Evropskog parlamenta u kojem se vlast obavezala na unapređenje izbornih uslova.

Umesto unapređenja izbornih uslova, videli smo brzinske promene izbornog sistema kojim su narušeni principi Venecijanske komisije, vrlo intenzivnu funkcionersku kampanju, a vrlo verovatno i manipulaciju zvaničnim statistikama u vezi sa pandemijom koronavirusa radi sticanja političke dobiti. Na kraju smo dobili i izbore sa rekordnim brojem nepravilnosti, kao i izborne rezultate koji sami po sebi postavljaju pitanje o demokratskoj prirodi političkog sistema Srbije.

Manjak poverenja u izborni proces, kao i nereprezentativnost novog saziva parlamenta čiji sastav ne odgovara realnom odnosu političkih snaga u društvu, uticaće na produbljivanje političke krize, s obzirom na to da nezadovoljstvo neće biti kanalisano kroz političke institucije.

Imajući sve ovo u vidu, izazovi uspostavljanja uslova za fer i poštene izbore i povratak demokratskog procesa biće daleko veći nego što su bili kada su prvobitno predstavnici Evropskog parlamenta pokrenuli proces dijaloga vlasti i opozicije. Sa druge strane, u isto vreme je porasla i važnost ovakvog učešća Evropskog parlamenta i Evropske unije radi prevladavanje političke krize u zemlji kandidatu, neophodnog radi održavanja ideje evropskog puta Srbije. To se videlo i u pismu evropskim institucijama koje su poslali predstavnici opozicije koja je bojkotovala izbore, u kojoj se zahteva nastavak posredovanja.

U skladu sa time mogu se formulisati sledeće preporuke za naredne korake Evropske unije u cilju rešavanje političke krize i uspostavljanja uslova za slobodne izbore u Srbiji:

1. Dijalog pod pokroviteljstvom Evropske unije, odnosno Evropskog parlamenta, mora se nastaviti, budući da je u pitanju najbolji mehanizam pregovora o unapređenju izbornih uslova koji je do sada primenjen na Zapadnom Balkanu.
2. Kriterijum za učešće u dijalogu moraju uključiti sve relevantne političke partije i udruženja.
3. Dijalog se dalje mora voditi o fundamentalnim pitanjima od važnosti za stvaranje uslova za fer i poštene izbore, uz strogo praćenje implementacije. Ova pitanja, kao što se videlo u kampanji, moraju da uključe i pritiske na birače, ulogu predsednika Republike tokom parlamentarnih i lokalnih izbora, kao i načina monitoringa medija tokom izbora.
4. Evropska unija može podržati proces dijaloga mapiranjem ključnih problema u izbornom procesu, kao i srodnim pitanjima vladavine prava i sloboda medija, sopstvenim izveštajima za ove oblasti.
5. Evropska unija mora iskoristiti mehanizme koje ima na raspolaganju, kao i stvoriti nove, radi pritiska na vlasti u Srbiji da pristanu na ovaj dijalog i pronadu političku volju za kompromis.
6. Evropski parlament treba da pošalje svoju posmatračku misiju na prve naredne izbore u Srbiji, a KDILJP (ODIHR) treba da posmatra izbore u maksimalnom kapacitetu, kao što je bilo planirano za izbore 2020.
7. Dijalog o izbornim uslovima mora se održati u roku koji ostavlja dovoljno vremena da se dogovorene mere primene i postignu željeni efekat.
8. Dijalog treba da teži konsenzusu učesnika o sastavu institucija koje sprovode i nadziru izborni proces.

O AUTORIMA

Nikola Burazer je programski direktor Centra savremene politike i izvršni urednik portala European Western Balkans. Završio je master studije nacionalizma na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti i politikologiju na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Aleksandar Ivković je projektni asistent u Centru savremene politike i urednik vesti na portalu European Western Balkans. Bio je jedan od autora izveštaja iz senke Stanja demokratije u Srbiji 2019 i 2019. godine. Diplomirao je međunarodne odnose na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Nikola Cuckić je projektni koordinator u Centru savremene politike. Završio je master i osnovne studije međunarodnih odnosa na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Redovni je autor na portalu European Western Balkans.

Emina Muminović je projektna koordinatorica u Centru savremene politike i nekadašnja urednica vesti na portalu European Western Balkans. Završila je master studije ljudskih prava na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti i osnovne studije prava na Univerzitetu Megatrend u Beogradu.

IMPRESUM

Fondacija Fridrih Ebert | Kancelarija Beograd
Dositejeva /51/1 | 11000 Beograd | Srbija

Odgovorna osoba:
Dr. Max Brändle | Direktor, Regionalna kancelarija za Srbiju i Crnu Goru

Tel.: +381 11 3283 285
www.fes-serbia.org

Narudžbina publikacija:
info@fes-serbia.org

Svaka dalja komercijalna upotreba sadržaja zabranjena je bez prethodne pismene saglasnosti fondacije Fridrih Ebert.

IZBORI U SRBIJI 2020

Urušavanje poverenja u demokratski proces

Vladajuća Srpska napredna stranka odnela je pobjedu sa osvojenih 75,2% mandata na parlamentarnim izborima u junu 2020, koje je bojkotovao veći deo opozicije, a nakon kojih u parlamentu skoro da neće biti opozicionih stranaka

Na izborni dan i u izbornoj kampanji, faktički vođenoj tokom vanrednog stanja, zabeležene su brojne nepravilnosti i kontroverze koje su u velikoj meri uticale na izborne rezultate

Dijalog o izbornim uslovima uz posredovanje poslanika u Evropskom parlamentu nije dao odgovarajuće rezultate, budući da su opozicione stranke ostale pri odluci za bojkot, dok izborni uslovi nisu poboljšani. Politička kriza u Srbiji će se nastaviti i produbiti posle izbora i zahtevaće dodatni angažman Evropske unije

Više informacija o ovoj temi:
www.fes-serbia.org